

УДК 004.78

ВИГАНЯЙЛО Світлана Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5350-0728>

Інформаційні технології як інструмент захисту прав людини

Українські ізолятори тимчасового тримання досі практикують дані про затриманих осіб вносити в паперові журнали, що дає можливість ускладнення та уповільнення роботи структурних підрозділів. Для забезпечення гарантії базових прав затриманих та унеможливлення безпідставних звинувачень поліцейських розпочато процес впровадження в діяльність Національної поліції України нової системи обліку всіх дій щодо затриманих осіб — системи «Custody Records». Система передбачає, що в ізоляторах буде окрема посада – custody officer (інспектор з дотримання прав людини). Він спілкуватиметься з затриманим та заповнюватиме електронну базу інформацією, що стосується затриманої особи, а саме: умови затримання, всі слідчі дії, стан здоров'я, надання медичної допомоги, консультації з адвокатом. Все це фіксуватиметься в єдиній електронній базі, і в потрібний момент отримати будь-який документ щодо затриманого.

24 травня 2022 року МВС видало Інструкцію з формування та ведення інформаційної підсистеми Custody Records, шляхи вдосконалення та подальшого розвитку Custody Records в Україні.

Система Custody Records має в складі:

1. інспектора (кастоді-офіцера) відповідального за дотримання прав затриманих осіб;
2. електронну систему обліку всіх дій щодо затриманої особи, яка замінює паперові журнали та зводить можливість викривлення даних до мінімуму;
3. систему «розумної» відеофіксації з уникненням мертвих зон, ручного управління камерами, можливого знищення даних тощо. Для моніторингу безпечного поведіння з особою можуть використовуватися різні пристрої, серед яких стаціонарні камери, поворотні камери, об'єктиви зі змінною фокусною відстанню, які підтримують аудіозапис тощо;

4. здійснення інтерв'ю (непроцесуального опитування) із затриманою особою щодо того, як з нею поводитись поліцейські під час затримання, чи не порушувались її права із фіксацією стану здоров'я та перевірки будь-якої інформації, що може свідчити про незаконне застосування сили.

У 2017 році Кабінет Міністрів України ухвалив «Стратегію розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2022 року» (затв. Розпорядженням КМУ від 15.07.2017 №1023-р), яка передбачала впровадження «автоматизованого обліку затриманих осіб з метою запобігання незаконному затриманню та вдосконалення системи захисту таких осіб від тортур і жорстокого поводження». У «Плані заходів з реалізації Стратегії» (затв. Розпорядженням КМУ від 21.08.2019 №693-р) вже конкретизувалось, як саме це зробити, зокрема технічні, нормативно-правові та організаційні аспекти впровадження системи Custody Records на всій території України не тільки в ізоляторах тимчасового тримання, а й у відділеннях поліції.

Наступний етап впровадження системи Custody Records мав передбачати можливість забезпечення детальної фіксації всіх дій щодо затриманої особи, починаючи з моменту її фактичного затримання та протягом усього періоду перебування у територіальному органі поліції до моменту звільнення цієї особи або ж її доставлення до ІТТ. Таким чином, поряд із оперативним працівником, дізнавачем, слідчим, які здійснюють затримання, з'явилась особа кастоді-офіцера, який фіксує, яким чином відбулось затримання, якщо застосовувався примус, то чи був він пропорційним опору особи тощо. До того ж, поки особа не постане перед слідчим суддею, судом для вирішення питання про законність затримання та подальших дій стосовно неї, особа, не зацікавлена у результатах розслідування та відповідних показників ефективності роботи відповідала б за дотримання прав затриманого.

Для забезпечення належного функціонування системи Custody Records на рівні відділень поліції Управлінням дотримання прав людини разом із партнерами з громадянського суспільства було розроблено «Технічне завдання із впровадження системи Custody Records у територіальних органах поліції». Саме спираючись на його основні положення, можна відповісти на питання, які подальші шляхи впровадження цієї системи у життя.

Починаючи з 2020 року розпочалось поступове впровадження системи Custody Records на рівні територіальних органів поліції, навчання відповідних фахівців із дотримання прав затриманих

осіб, технічне обладнання та розширення можливостей електронної системи обліку всіх дій щодо затриманої особи. Цей процес триває і зараз в умовах війни, адже необхідність боротися зі злочинністю загальнокримінального характеру нікуди не зникла, навпаки – її наслідки стали більш руйнівними для країни, яка потерпає від російської агресії.

МВС України видало Інструкцію з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» [1, с. 1]. За змістом йдеться про перший нормативно-правовий акт, яким унормовано діяльність системи фіксації всіх дій щодо затриманої особи, а саме в частині функціонування електронного дос'є, картки затриманої особи.

Інформаційна підсистема «Custody Records» є частиною інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» [2, с.1] і, таким чином, входить в єдину систему баз даних МВС України.

Управлінням дотримання прав людини Національної поліції України було розроблено нормативно-правові акти для подальшого регулювання системи Custody Records, а саме: Інструкцію про «Забезпечення режиму тримання та охорони осіб, які тримаються в ізоляторах тимчасового тримання територіальних органів Національної поліції»; «Порядок використання систем відеоспостереження в ізоляторах тимчасового тримання територіальних органів Національної поліції»; «Правила внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання територіальних органів Національної поліції».

УДПЛ спільно із підрозділами Національної поліції розробила алгоритми роботи поліцейських із автоматизованою електронною системою обліку затриманих осіб «Custody Records» та дій поліцейських при затриманні осіб в адміністративному та кримінальному процесуальному порядкух.

Зазначені нормативно-правові акти перебувають у стані погодження, отже мають бути рано чи пізно затверджені Міністерством внутрішніх справ.

Таким чином, на рівні нормативного регулювання необхідно:

1. підвищити ефективність діяльності інституту службових осіб, відповідальних за перебування затриманих;
2. забезпечити інфраструктурні умови у територіальних органах поліції для впровадження системи Custody Records. Необхідною є умова що затримана особа завжди буде перебувати в полі

зору кастоді-офіцера, а ризик катувань та неналежного поводження в «мертвій зоні» зводиться до мінімуму;

3. врегулювати систему відеоспостереження дій затриманої особи із використанням сучасної техніки, можливістю віддаленого доступу до камер шляхом використання мережі Інтернет, можливості архівування даних і швидкого доступу до їх окремих фрагментів, порядку забезпечення приватності;

4. налагодити ефективну взаємодію посадових осіб, діяльність яких пов'язана із затриманням, взаємодії між усіма посадовими особами територіального органу поліції (службових осіб, патрульних поліцейських, оперативних працівників, слідчих, дізнавачів).

Система Custody Records розвивається на рівні територіальних органів поліції. Зокрема одну з її частин – електронне досьє з інформацією про всі дії щодо затриманої особи врегульовано на рівні підзаконного нормативно-правового акту. Подальшими кроками має стати нормативне врегулювання: 1) статусу особи кастоді-офіцера; 2) інфраструктурних умов для перебування затриманої особи; 3) системи відеоспостереження та роботи з такими даними; 4) ефективної взаємодії між різними службовими особами органів правопорядку.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему "Інформаційний портал Національної поліції України": Наказ МВС України від 03.08.2017 № 676 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17>.

2. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми "Custody Records" інформаційно-комунікаційної системи "Інформаційний портал Національної поліції України" Інструкція від 24.05.2022 № 311 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37965>.